

LUBLIN
1992

PROBLEMY
KSZTAŁCENIA
POLAKÓW
ZE WSCHODU

**UNIWERSYTET MARII CURIE-SKŁODOWSKIEJ
CENTRUM JĘZYKA I KULTURY POLSKIEJ
DLA POLONII I CUDZOZIEMCÓW**

PROBLEMY KSZTAŁCENIA POLAKÓW ZE WSCHODU

**Referaty i komunikaty z konferencji
nt. „Stan i problemy
kształcenia młodzieży polonijnej
(ze szczególnym uwzględnieniem Wschodu)”
Kazimierz Dolny, 2—4 grudnia 1991 r.**

Wstęp i redakcja
Jan MAZUR

Lublin 1992

Spis treści

Wstęp (Jan MAZUR)	5
--------------------------	---

CZEŚĆ I

Kształcenie w Polsce młodzieży polskiej ze Wschodu

Władysław MIODUNKA: O koncepcję kształcenia w Polsce młodzieży polskiej ze Wschodu	11
Jan MAZUR: Kształcenie Polaków ze Wschodu w świetle badań ankietowych i doświadczeń Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS w Lublinie	18
Jerzy MAJCHROWSKI: Problemy adaptacyjne młodzieży polskiej ze Wschodu w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w Uniwersytecie Łódzkim	29
Barbara KARCZMARCZUK: Kształcenie młodzieży polskiej ze Wschodu w Centrum Języka i Kultury Polskiej dla Polonii i Cudzoziemców UMCS w Lublinie w aspekcie jej przygotowania językowego i merytorycznego	37
Grzegorz RUDZIŃSKI: Młodzież polonijna w świetle wyników sesji orientacyjnej w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców w Uniwersytecie Łódzkim	41
Barbara JEDYNAK: List jako źródło inspiracji integralnego modelu kształcenia młodzieży polskiej ze Wschodu	44

CZEŚĆ II

Kształcenie młodzieży polskiej na Wschodzie

Aleksander SREBRAKOWSKI: Szkolnictwo polskojęzyczne na Litwie w latach 1944—1991	55
Teresa SOKOŁOWA: Potrzeby szkół polskich na Wileńszczyźnie	67
Władysława CIESIELSKA: Oświata polska na Łotwie	72
Stanisław SZALAŃSKI: Uwagi o stanie nauczania języka polskiego na Ukrainie	79
Teresa DUTKIEWICZ: Szkoła jako ostoja polskości we Lwowie w latach 1945—1991	83
Józef ADAMSKI: Działalność Fundacji im. Tadeusza Goniewicza a potrzeby oświaty polskiej na Wschodzie	89

CZĘŚĆ III

Nauczanie języka polskiego za granicą na tle nauczania innych języków

- Waldemar ŻARSKI, Krzysztof WRÓBLEWSKI: Przegląd ważniejszych teorii stosowanych w glottodydaktyce 99
- Jan MAZUR: Niektóre problemy nauczania języka polskiego jako obcego w RFN 110
- Ewa PARADOWSKA: Specyfika nauczania języka polskiego jako tzw. „języka domowego” (hemspråk) w warunkach szwedzkich 120
- Dorota KOZIEJA-RUTA, Anna PAPROTNA: Prezentacja wyboru tekstów specjalistycznych z ćwiczeniami oraz programu komputerowego z języka polskiego dla studentów obcokrajowców i grup polonijnych 126

Kształcenie młodzieży polskiej na Wschodzie

Aleksander SREBRAKOWSKI

Uniwersytet Wrocławski

Szkolnictwo polskojęzyczne na Litwie
w latach 1944—1991

Litwa przez długi czas była jedyną republiką radziecką, gdzie Polacy mieli do dyspozycji sieć szkół, w których nauka odbywała się w języku polskim. W sferze prawnej nie było to niczym nadzwyczajnym, gdyż tak konstytucja ZSRR, jak i konstytucje poszczególnych republik zawierały zapis, zgodnie z którym wszystkie narodowości zamieszkujące ich terytorium miały prawo do „*pobierania w szkole nauki w języku ojczystym*”. W wypadku Litwy był to artykuł 43 konstytucji. Od reszty Związku Radzieckiego wyróżniał Litwę fakt, że artykuł ten był na jej obszarze respektowany. Istotnym powodem takiego rozwiązania kwestii szkolnictwa na Litwie musiały być zapewne stosunki narodowościowe. Według ostatnich dwóch spisów ludności (z 1979 i 1989 r.) Polacy stanowili tu odpowiednio 7,3% oraz 7% ludności¹. W obu wypadkach był to najwyższy odsetek ludności polskiej w ramach jednej republiki w całym ZSRR. Dla porównania podam, że w 1989 roku na Białorusi Polacy stanowili 4,1% ludności, na Ukrainie 0,4%, na Łotwie 2,3%, w Mołdawii 0,1%, w Kazachstanie 0,4% i w Federacji Rosyjskiej 0,1%². Ze szczegółowych danych statystycznych wynika, że Polacy w Wilnie i okolicznych rejonach są nie mniejszością, lecz stanowią większość ludności (patrz: tabela I).

Jak widać z podanej statystyki liczby Polaków w danych rejonach są takie, że trudno było pomijać ich prośby o otwieranie szkół polskojęzycznych, kierowane do władz w Wilnie i Moskwie. Oczywiście, należy pamiętać, że bez odpowiednich decyzji politycznych władz ZSRR, trudno byłoby myśleć o spełnieniu prośb, nawet tych najbardziej przekonująco motywowanych. Najwidoczniej jednak udzielenie poparcia Polakom na Wileńszczyźnie odpowiadało aktualnej polityce władz centralnych, które

¹ „Lietuvos Respublikos pagrindinių gyventojai”, Vilnius 1991, s. 23.

² „Национальный состав населения СССР. По данным всесоюзной переписи населения 1989 г.”, Москва 1991, s. 11—13 i 15—16.

staraly się realizować swoje cele, stosując zasadę divide et impera. Poparto bowiem tylko Polaków z Wileńszczyzny, zaś tych z terenu przedwojennej Litwy, gdzie w okresie międzywojennym istniały szkoły polskie, pozostawiono samych sobie. Po wojnie ani w Kownie, ani w Poniewieżu, ani w innej miejscowości przedwojennej Litwy, nie otwarto żadnej nowej szkoły polskiej. Stąd wniosek, że komuś w Moskwie zależało na utrzymaniu polskości jedynie na terenie Wileńszczyzny, przyłączonej do Litwy 10 października 1939 roku. Stało się tak zapewne dlatego, aby stolica republiki znajdowała się na obszarze obcym etnicznie, co ostatecznie musiało prowadzić do wielu spięć o podłożu narodowościowym.

Sieć szkół polskojęzycznych nie powstała na Litwie zaraz po zakończeniu działań wojennych. Początkowo oficjalnie traktowano jako polskie jedynie dwa gimnazja w Wilnie (III męskie i V żeńskie), do których dołączyło w r. szk. 1945/46 gimnazjum w Nowej Wilejce. Faktycznie przynajmniej przez pierwsze miesiące r. szk. 1944/45, szkół z polskim językiem nauczania było więcej. Po prostu nauczyciele-Polacy, nauczający w klasach gdzie były same polskie dzieci, prowadzili lekcje w języku ojczystym. Tak było np. w szkole w Korwiah, prowadzonej przez małżeństwo Murawskich, a według ich relacji w podobnej sytuacji znajdowało się wiele szkół na Wileńszczyźnie. Oficjalnie jednak w statystykach ujmowano te placówki jako litewskie³. Wiarygodność tej relacji potwierdzają także dokumenty archiwalne. Władysław Janiszewski ze Związku Patriotów Polskich w Wilnie pisał np. 19 grudnia 1944 roku do Warszawy: „(...) *Miasto Wilno posiada obecnie — jak wiadomo — zaledwie dwa gimnazja polskie, które żadną miarą nie mogą zaspokoić potrzeb uczenia się i prawa do nauki młodzieży polskiej. Wystarczy zestawić, że do obu tych gimnazjów na początku roku szkolnego było przy wpisach około 8000 kandydatów, a mogło być przyjęte łącznie tylko 2700 uczni (sic) i uczennic. Zostały uruchomione dwa progimnazja i szereg szkół powszechnych, które oficjalnie mają nazwę szkół litewskich, młodzież polską, kierowników Litwinów i stała tendencją, aby wyrugować stopniowo z klas żywe słowo polskie. Z tego więc powodu nie ma języka polskiego jako przedmiotu wykładowego. Nie ma też — rzecz jasna — historii i geografii Polski. Wychowankowie takich szkół pojedą z czasem do Polski, obarczeni kompletną ignorancją kraju ojczystego. Dlatego nakazem chwili jest uzyskanie prawa do założenia w Wilnie specjalnych autonomicznych szkół dla dzieci repatriantów*”⁴.

³ Relacja państwa Murawskich z Torunia — w posiadaniu autora.

⁴ Archiwum Akt Nowych. Zespól akt ZPP, sygn. 1383, k. 30.

W okresie ekspatriacji ludności polskiej z terytorium Litewskiej SRR wyjechało na zachód 2120 nauczycieli⁵. Ich miejsce, w szkołach z wyłącznie polskimi dziećmi, zajmowali bardzo często nauczyciele Litwini, którzy nie znali języka polskiego i w związku z tym wymagali od uczniów posługiwania się na zajęciach tylko językiem litewskim, którego z kolei nie znali uczniowie. Rodzice, widząc problemy swoich dzieci, zaczęli domagać się nauczycieli mówiących po polsku, co początkowo nie przynosiło pozytywnych skutków. Okres przesiedleń nie sprzyjał unormowaniu sprawy szkolnictwa polskojęzycznego na Litwie. Miejscowe władze twierdziły, że nie ma potrzeby otwierania szkół specjalnie dla Polaków, gdyż wszyscy oni przesiedlają się na zachód. Dopiero po zakończeniu ekspatriacji, gdy mimo wyjazdu 197 156 Polaków okazało się, że w okolicach Wilna stanowią oni ciągle jeszcze większość ludności, musiano zareagować na taki stan rzeczy. Tym bardziej, że do Ministerstwa Oświaty oraz do KC Komunistycznej Partii (bolszewików) Litwy napływały bezustannie podania od polskich rodziców z prośbami o polskie szkoły. Stąd też 4 lipca 1947 r. na posiedzeniu Biura KC KP(b)L omówiono osobno sprawę szkolnictwa w języku polskim w Litewskiej SRR i podjęto decyzję, na mocy której Ministerstwo Oświaty i Rady Deputowanych Ludu Pracującego z rejonów zamieszkałych przez Polaków musiały otworzyć wiele szkół polskojęzycznych⁶. Dzięki tej decyzji, w r. szk. 1947/48 na Litwie było 225 szkół z klasami tylko polskimi i 30 szkół mieszanych, w których obok klas rosyjskich lub litewskich działały też klasy polskie. Łącznie uczyło się wtedy po polsku 25 451 dzieci, co stanowiło 6,81% wszystkich uczniów na Litwie⁷.

Zmiany liczb szkół oraz liczb uczących się po polsku w kolejnych latach uwidacznia tabela II. Zamieszczone tam dane wykazują początkowy rozwój i stopniowe zanikanie szkół polskojęzycznych. Do r. szk. 1954/55 sytuacja była niestabilna. Po uruchomieniu znacznej liczby szkół w 1947 r. nastąpił proces szybkiego przekształcania placówek polskojęzycznych w inne, co zostało zahamowane dopiero z początkiem lat 50., po interwencjach rodziców, których petycje ślone do Moskwy spotkały się z pozytywnym odzewem. Istotną rolę w skutecznym załatwianiu tych próśb odegrał przysłany z Moskwy na Litwę niejaki Wid-

⁵ Jan Czerniakiewicz: „Repatriacja ludności polskiej z ZSRR 1944–1948”, Warszawa 1987, s. 92.

⁶ Mykolas Pożarskas: „Stosunki Litwy Radzieckiej i Polski Ludowej”, Kaunas 1974, s. 52. Autor książki powołuje się na konkretne dokumenty z Archiwum Partii w Wilnie, do których można będzie dotrzeć dopiero za jakiś czas, gdyż teraz, ze względu na spustoszenia poczynione podczas tragicznego stycznia 1991 r., prowadzona jest ponowna inwentaryzacja zdemolowanych zbiorów.

⁷ Lietuvos Valstybinis Archyvas (dalej LVA). Zespół akt Ministerstwa Oświaty Litewskiej SRR (Lietuvos TSR Švietimo Ministerija), F. R-762, ap. 6, b. 256, l. 42–47.

monii, który pełnił tu funkcję pełnomocnika do spraw polskich w KC KPL. Głównie dzięki jego pomocy Polacy z Litwy do dzisiaj mają polskie gazety i książki wydawane na miejscu oraz szkoły z polskim językiem nauczania⁸.

Od r. szk. 1955/56 zaczyna stopniowo kurczyć się liczba uczniów pobierających naukę po polsku oraz liczba szkół. Jednorazowe gwałtowne zmniejszenie się liczby uczniów-Polaków w r. 1958 o ponad 4,5 tys. było wynikiem kolejnej fali przesiedleń do Polski. W latach 70. wyraźnie widoczna jest likwidacja dużej liczby szkół, w których były same polskie klasy. Podczas gdy w latach 1956—1966 liczba tych szkół zmalała z 278 do 210, to w latach 1967—1977 spadła z 200 do 75, czyli prawie dwa razy więcej niż w poprzednim dziesięcioleciu. Proces ten był wynikiem akcji znanej także i w Polsce, a polegającej na zamykaniu małych szkół wiejskich i tworzeniu na ich miejsce szkół zbiorczych dla większego obszaru. Zlikwidowano wtedy wiele szkół początkowych z polskim językiem nauczania, nie tworząc odpowiedniej liczby szkół zbiorczych. Oczywiście, proces ten objął także szkoły litewskie i rosyjskie, jednak w obu wypadkach uczniowie niepolskiej narodowości mieli większe szanse znalezienia odpowiedniej szkoły dla siebie, ponieważ szkół tych było znacznie więcej. Wynikiem reformy jest to, że w 1991 r. więcej jest szkół mieszanych, w których uczą się Polacy, niż tych jednolitych językowo i że 2/3 Polaków uczy się w środowisku wielojęzycznym, głównie rosyjskim. Powoduje to szybszą asymilację Polaków.

Ostatnią przyczyną zmniejszania się liczby Polaków uczących się w języku ojczystym jest celowe posyłanie dzieci przez rodziców do szkół rosyjskich. Skalę tego problemu najlepiej można ocenić na podstawie tabeli III. Przykładowo w r. szk. 1989/90 w rejonie wileńskim po polsku uczyło się 33,4% wszystkich uczniów, podczas gdy Polacy stanowili tam 63,5% ludności. Natomiast w tym samym rejonie do szkół rosyjskich uczęszczało 46,2% wszystkich uczniów, Rosjan zaś było tam tylko 9,0% ogółu ludności. W wypadku Litwinów procent uczących się po litewsku w zasadzie pokrywał się z odsetkiem ludności litewskiej w tym rejonie (20,4% uczących się do 20,7% mieszkańców). Wynika z tego, że prawie połowa dzieci polskich uczęszczała do szkół rosyjskich. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele. Należą do nich:

1. Brak całościowego systemu oświaty w języku polskim. Wielu rodziców, wiedząc że i tak studiować będzie można tylko w języku rosyjskim lub litewskim, wolało posyłać dzieci do szkół rosyjskich, aby w ten sposób ułatwić im dalszą edukację.

2. Rozmieszczenie szkół na Wileńszczyźnie jest takie, że prze-

⁸ Archiwum MSZ w Warszawie, List Franciszka Szydłowskiego skierowany do MSZ, Zespół 7, tom 66, wiązka 8, k. 1.

ważnie bliżej domu zlokalizowana jest szkoła rosyjska, a nie polska, stąd ze względu na bezpieczeństwo małego dziecka idącego do pierwszej klasy, posyłano je do szkoły znajdującej się bliżej domu. Często była to tylko szkoła początkowa i sądzono, że jak dziecko podrośnie pośle się je do takiej, gdzie są klasy polskie. W praktyce okazywało się, że naukę kontynuowano po rosyjsku aż do ostatniej klasy.

3. Dla mniej zamożnych, czy wręcz biednych, rodzin ważne było to, że w szkołach rosyjskich nauka była o rok krótsza. To pozwalało wcześniej pozbyć się obciążenia, jakim było utrzymywanie osoby nie pracującej. Inni zaś rodzice uważali, że dziecku będzie po prostu lepiej, gdy wcześniej ukończy szkołę.

4. Na prowincji dużą rolę odgrywało namawianie rodziców przez nauczycieli uczących po rosyjsku, aby posyłali dzieci do tych szkół. Argumentowali oni, że po szkole polskiej droga kariery będzie zamknięta, a po rosyjskiej — duże możliwości, bo ZSRR to wielki kraj i wszędzie na jego obszarze językiem urzędowym jest rosyjski. Nauczyciele ci namawiali do zmiany szkoły głównie w obawie przed utratą uczniów, a w konsekwencji i miejsca pracy.

5. Przez bardzo długi czas większość rodziców nie doceniała wynaradawiającej roli szkoły z obcym językiem nauczania. Sądzono, że wystarczy w domu mówić po polsku, by zachować swoją narodową tożsamość.

6. Brak działań uniemożliwiających proces rusyfikacji Polaków ze strony litewskich władz oświatowych.

Wszystkie te czynniki złożyły się na obniżenie liczby uczących się po polsku do 9995 osób w r. 1988/89 (1,95% ogółu uczących się).

Wielu nauczycieli i rodziców widziało spustoszenia, jakie czyniła postawa części rodaków, nie mogli oni jednak wpływać na nich tak, aby zatrzymać ten proces. Dopiero złagodzenie cenzury prasy w 1989 r. pozwoliło na opublikowanie takich głosów Polaków w „Czerwonym Sztandarze”. Dzięki temu po 36 latach zanotowano w r. szk. 1989/90 ponowny wzrost liczby uczniów w pierwszych klasach szkół z klasami polskimi (patrz: tabela II). Niestety, proces ten wzbudził poważne obawy u Litwinów, którzy zaczęli traktować to jako próbę ponownego przejęcia kontroli nad Wileńszczyzną przez Polaków. Tego typu interpretacja była propagowana szczególnie przez środki masowego przekazu.

W pierwszym okresie po wojnie nauczyciele i uczniowie-Polacy napotykali na niemałe trudności w nauce, wynikające z różnic w tradycjach szkolnych polskich i radzieckich. Przykładowo, inspektorzy przysyłani przez Ministerstwo Oświaty na wizytacje

byli poirytowani sposobem zgłaszania się uczniów do odpowiedzi przez podniesienie dwóch palców, a nie całej otwartej dłoni, jak to się robi w szkołach radzieckich. Nierzadko reagowali na to słowami: „... co to, znowu wasze Bóg, Ojczyzna?!”⁹.

Do 1951 r. zasadniczym problemem dla Polaków był brak podręczników szkolnych w języku ojczystym. Radzono sobie z tym w różny sposób. Jedni korzystali z przedwojennych podręczników polskich, ocenianych przez „Gławit”. Inni dla swoich potrzeb przepisywali ręcznie potrzebne partie tekstu z dostępnych źródeł. Bardziej przedsiębiorczy potrafili sporządzać wiele egzemplarzy skompiłowanego przez siebie podręcznika za pomocą powielacza hektograficznego — tak jak małżeństwo Murawskich ze szkoły w Korwiach. Krótko przed 1951 r. sprowadzono na Litwę partie polskich podręczników, wydanych na Ukrainie. Jednak mimo to wielu uczniów musiało pracować z podręcznikami rosyjskimi czy litewskimi. Wspomina się o tym m. in. w sprawozdaniu za r. szk. 1948/49 z rejonu wileńskiego¹⁰. Sytuacja zmieniła się diametralnie po styczniu 1951 r., kiedy to przy litewskim Wydawnictwie Literatury Pedagogicznej, później nazwanym Szwieśa, utworzono redakcję podręczników w języku polskim. Zajmowała się ona, i zajmuje do dzisiaj, wydawaniem tłumaczeń na język polski podręczników litewskich i rosyjskich oraz przygotowywaniem specjalnie dla potrzeb Polaków podręczników do języka polskiego.

Mimo, że te ostatnie były opracowywane tylko na potrzeby Polaków musiały czynić zadość wymogom narzuconym przez władze oświatowe dla wszystkich rodzajów szkół. Pełno w nich więc indoktrynacji komunistycznej i to od najniższych klas. Jednocześnie autorzy podręczników zniewoleni byli od zamieszczania w przygotowywanych książkach znacznej liczby przykładów do ćwiczeń z literatury radzieckiej, zamiast tylko z polskiej. Jeszcze gorzej było z podręcznikami do historii. Nie było bowiem przedmiotu historia Polski, zaś uczniowie polscy poznawali urywki naszych dziejów przez pryzmat podręczników rosyjskich i litewskich. Powodowało to konflikty interpretacyjne, które można by przedstawić na przykładzie wojen napoleońskich. Dla Polaków był to okres wielkiej chwały. Z rosyjskiego podręcznika uczeń dowiaduje się jednak, że Polacy byli sprzymierzeńcami bestii Napoleona, który usiłował podbić Rosję, stosując przy tym okrutne metody walki. Podobnie rzecz dotyczy wielu innych zagadnień.

Gdybyśmy nie uwzględniali roli polskiego nauczyciela, można by stwierdzić, że nie ma zasadniczej różnicy między szkołą polskojęzyczną a rosyjską czy litewską. Jednak właśnie nauczyciele,

⁹ Relacja państwa Murawskich.

¹⁰ LVA, Zesp. akt Min. Ośw. LSRR, F. R-762, ap. 6, b. 530, l. 13.

którzy mają bardzo ograniczone możliwości, starają się kształcić dzieci polskie w duchu narodowym. Oczywiście, w każdym wypadku stanowiło to indywidualną sprawę nauczyciela, na którego można wpływać w bardzo różny sposób i zmuszać do działania wbrew jego własnej woli. W większości przypadków udawało im się działać w zgodzie z własnym sumieniem. Nauczyciel musiał przy tym pamiętać, że uczy w szkole sowieckiej, gdzie tylko dopuszczono używanie polskiego jako języka nauczania, a nie w szkole polskiej. Musiał on najpierw, podobnie jak nauczyciel Litwin, uczący po litewsku spełniać wymagania, które nakładał nań program nauczania a dopiero później kultywować własne tradycje i kulturę.

Przemiany zachodzące na Litwie w końcu lat 80. zaktywizowały do działania również Polaków. Wraz z zabiegami o zwiększenie liczby uczących się po polsku, w 1989 r. postarano się też, aby wprowadzić do szkół polskojęzycznych historię Polski. W lipcu był już gotowy program nauczania, opracowany przez Marię Aronską, nauczycielkę Wileńskiej Szkoły Średniej nr 29. Był on w znacznym stopniu oparty o program obowiązujący w polskich szkołach w kraju, uzupełniony elementami historii różnych regionów Litwy. Lekcje tego przedmiotu miały się odbywać jako zajęcia fakultatywne, w wymiarze 1 godziny tygodniowo¹¹.

Mimo braku odpowiednich podręczników zajęcia te prowadzono aż do momentu, kiedy litewskie władze oświatowe je zawiesiły. Powodem tego miał być brak odpowiedniego programu nauczania. W 1991 r. myśli się o wznowieniu tych zajęć. Według informacji z litewskiego Ministerstwa Kultury i Oświaty uzgadniany jest właśnie nowy program nauczania tego przedmiotu, uwzględniający wiele niuansów skomplikowanych stosunków polsko-litewskich.

Sumarycznie oceniając istniejący niemal pół wieku okres istnienia szkół polskojęzycznych na Litwie, trzeba stwierdzić iż uczyniono tam znacznie więcej dla Polaków niż w pozostałych republikach radzieckich. Nie można więc pomijać faktu, że była tam możliwość kształcenia nauczycieli dla szkół z polskim językiem nauczania oraz że wydano potrzebne w tych placówkach podręczniki w języku polskim. Pamiętać jednak należy, że działania te w lwiej części zostały narzucone władzom litewskim przez centralne kierownictwo partyjno-rządowe z Moskwy. Dlatego dopiero kroki czynione dzisiaj, w warunkach niepodległości państwowej, będą mogły pokazać prawdziwy stosunek miejscowych władz do szkolnictwa polskojęzycznego na Litwie.

¹¹ „Program ogólnokształcących szkół średnich. Historia Polski” kl. V, VIII, IX, b.m. 1989, s. 1–2.

TABELA I
Liczba i procent Polaków
w poszczególnych rejonach Wileńszczyzny

Rok spisu \ Rejon	wileń- ski	solecz- nicki	trocki	świę- ciański	szyr- wintski	waren- ski (daw- niej Orany)	miasto Wilno
1959	64 467	37 182	23 906	14 204	3372	4151	47 226
	80,3 ⁰ / ₀	85,2 ⁰ / ₀	42,6 ⁰ / ₀	35,7 ⁰ / ₀	13,28 ⁰ / ₀	9,9 ⁰ / ₀	20,0 ⁰ / ₀
1970	64 868	36 361	22 939	12 511	3342	3260	68 261
	70,1 ⁰ / ₀	83,8 ⁰ / ₀	33,1 ⁰ / ₀	31,6 ⁰ / ₀	13,78 ⁰ / ₀	7,6 ⁰ / ₀	18 3 ⁰ / ₀
1979	62 788	35 157	21 510	11 421	2805	3225	85 562
	67,9 ⁰ / ₀	81,4 ⁰ / ₀	29,5 ⁰ / ₀	29,9 ⁰ / ₀	12,30 ⁰ / ₀	7,9 ⁰ / ₀	18,0 ⁰ / ₀
1989	59 812	32 891	19 365	10 934	2402	2642	108 239
	63,5 ⁰ / ₀	79,6 ⁰ / ₀	23,8 ⁰ / ₀	28,8 ⁰ / ₀	11,06 ⁰ / ₀	6,9 ⁰ / ₀	18,8 ⁰ / ₀

Zróżdta:

1. Itogi vsiesojuznoj perepisi nasilenija 1970 goda po Litovskoj SRR, Vilnius 1975, s. 234, 299, 300, 304—305.
2. Lietuvos Respublikos pagrindinių tautybių gyventojai, Vilnius 1991, s. 35—37.
3. 1989 metų visuotinio gyventojų surasymo duomenys, I tomas, Vilnius 1991, s. 217.
4. 1959 metų visasisajunginio gyventojų surasymo duomenys, Vilnius 1962, s. 108—109.

TABELA II

Liczba szkół z polskim językiem nauczania
oraz liczba uczniów pobierających naukę w tych szkołach

Rok szkolny	Szkoły z klasami tylko pol.	Szkoły z klasami pol. i ros.	Szkoły z klasami pol. i lit.	Szkoły z klasami pol., ros., lit.	Uczący się po polsku w szkołach polskich	Uczący się po polsku w szkołach pol. i ros.	Uczący się po polsku w szkołach pol. i lit.	Uczący się po polsku w szkołach pol., ros., i lit.	Uczący się po polsku ogółem	Procent uczących się po polsku
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1944/45	3
1945/46	3
1946/47
1947/48	225	22	7	1	20 321	3 477	1 229	353	25 451	6,81 ⁰ / ₀
1948/49
1949/50
1950/51	156	.	3	2	11 741	1 237	530	242	13 750	3,34 ⁰ / ₀
1951/52
1952/53
1953/54	263	54	19	9	18 892	6 832		1 111	26 835	6,49 ⁰ / ₀
1954/55	312	50	21	7	24 180	5 375	1 488	1 217	32 260	7,79 ⁰ / ₀
1955/56	278	40	16	7	19 253	5 816		1 299	26 392	6,51 ⁰ / ₀
1956/57
1957/58	270	28	31	20	17 081	3 401	1 765	2 851	25 093	6,39 ⁰ / ₀

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1958/59	222	25	42	24	12 583	2 566	2 235	3 319	20 703	5.18 ⁰ / ₀
1959/60	244	29	44	21	14 082	3 353	2 409	8 032	22 876	5.67 ⁰ / ₀
1960/61	246	27	37	24	13 387	5 317		3 349	22 053	5.37 ⁰ / ₀
1961/62	241	32	36	23	12 639	6 453		3 698	22 840	5.37 ⁰ / ₀
1962/63	246	29	30	22	14 973	5 595		3 766	24 334	5.44 ⁰ / ₀
1963/64	238	32	27	22	14 001	6 055		8 794	23 850	5.19 ⁰ / ₀
1964/65	227	35	24	24	13 197	4 405	1 098	4 119	22 819	4.86 ⁰ / ₀
1965/66	210	34	25	23	12 500	6 500		4 300	23 300	4.81 ⁰ / ₀
1966/67	200	34	20	26	12 200	5 000		4 700	21 900	4.41 ⁰ / ₀
1967/68									21 000	
1968/69									20 000	
1969/70									19 433	3.68 ⁰ / ₀
1970/71				23					19 119	3.58 ⁰ / ₀
1971/72									18 803	3.50 ⁰ / ₀
1972/73									18 868	3.47 ⁰ / ₀
1973/74				18					18 155	3.34 ⁰ / ₀
1974/75									17 614	3.24 ⁰ / ₀
1975/76									17 079	3.15 ⁰ / ₀
1976/77	75	39	6	20	6 833	5 584	176	3 788	16 382	3.04 ⁰ / ₀
1977/78									15 667	2.93 ⁰ / ₀
1978/79	63	37	5	19	6 079	5 131	155	3 571	14 934	2.81 ⁰ / ₀
1979/80	59	38	5	18	5 778	4 885	137	3 392	14 192	2.69 ⁰ / ₀
1980/81									13 548	2.59 ⁰ / ₀
1981/82									12 863	2.47 ⁰ / ₀

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1982/83	53		55						12 228	2.38 ⁰ / ₀
1983/84									11 616	2.28 ⁰ / ₀
1984/85	49								11 222	2.21 ⁰ / ₀
1985/86	48								10 845	2.15 ⁰ / ₀
1986/87	45	23	6	16					10 286	1.96 ⁰ / ₀
1987/88	45	26	4	17	3 300	2 999	1 571	2 263	10 133	1.95 ⁰ / ₀
1988/89									9 995	1.95 ⁰ / ₀
1989/90	44	36	7	23	3 082	3 247	1 747	2 537	10 613	2.09 ⁰ / ₀
1990/91	44	47	7	25	4 130	4 193	751	2 328	11 407	2.27 ⁰ / ₀
1991/92									12 485	

Źródła:

13.010

1. Lietuvos Valstybinis Archyvas. Zespół akt Ministerstwa Oświaty Litewskiej SRR, F. R-762, ap. 6, b. 256, 580, 1012, 1152, 1415, 1551, 1689, 1790, 1926, 2242, 3160.
2. Prosvieščenie i kultura Litovskoj SRR. Statističeskij sbornik, Vilnius 1964, s. 44-45.
3. Lietuvos studentija ir mosksleivija. Statistikos rinkinys, Vilniu 1991, s. 18.
4. Lietuvos TSR ekonomika ir kultura. Statistinių duomenų rinkinys, skirtas didžiojo spalio penkiasdešimtosioms metinėms, Vilnius 1967, s. 257-258.
5. Bendrojo lavinimo mokyklos (biuletyn statystyczny Ministerstwa Oświaty Litewskiej SRR za lata 1974, 1979, 1981, 1983, 1985, 1986, 1988, 1989/90, 1990).
6. Mykolas Požarskas, Współpraca przyjaciół zrodzona przez socjalizm, Kaunas 1984, s. 61.

4. "Pravda Wileńska" 1944, nr 79 z 21 X, s. 2, życie szkolne w Nowej Wilejce
 5. "Pravda Wileńska" 1944, nr 63 z 3 X, s. 2, Otwarcie roku szkolnego.

TABELA III

Zestawienie ilości osób pobierających naukę w danym języku
z odsetkiem mieszkańców danej narodowości na Litwie

Jednostka administracyjna	Rok szkolny 1979/80						Rok szkolny 1989/90					
	Uczący się po polsku	Procent Polaków w rejonie	Uczący się po rosyjsku	Procent Rosjan w rejonie	Uczący się po litewsku	Procent Litwinów w rejonie	Uczący się po polsku	Procent Polaków w rejonie	Uczący się po rosyjsku	Procent Rosjan w rejonie	Uczący się po litewsku	Procent Litwinów w rejonie
Rejon wileński	6 143 45,12 ⁰ / ₀	67,89 ⁰ / ₀	5 731 42,09 ⁰ / ₀	8,76 ⁰ / ₀	1 740 12,78 ⁰ / ₀	15,72 ⁰ / ₀	3 829 33,4 ⁰ / ₀	63,54 ⁰ / ₀	5 301 46,2 ⁰ / ₀	9,09 ⁰ / ₀	2 333 20,4 ⁰ / ₀	20,76 ⁰ / ₀
Rejon wareński	19 0,28 ⁰ / ₀	7,99 ⁰ / ₀	71 1,06 ⁰ / ₀	1,34 ⁰ / ₀	6 554 98,64 ⁰ / ₀	89,02 ⁰ / ₀	6 0,1 ⁰ / ₀	6,96 ⁰ / ₀	85 1,6 ⁰ / ₀	1,46 ⁰ / ₀	5 117 98,3 ⁰ / ₀	89,93 ⁰ / ₀
Rejon trocki	1 163 9,58 ⁰ / ₀	29,53 ⁰ / ₀	2 997 24,69 ⁰ / ₀	10,56 ⁰ / ₀	7 976 65,72 ⁰ / ₀	53,97 ⁰ / ₀	670 5,9 ⁰ / ₀	23,83 ⁰ / ₀	3 390 29,9 ⁰ / ₀	11,88 ⁰ / ₀	7 293 64,2 ⁰ / ₀	57,61 ⁰ / ₀
Rejon święciański	412 6,67 ⁰ / ₀	29,93 ⁰ / ₀	2 404 38,92 ⁰ / ₀	15,52 ⁰ / ₀	3 350 54,4 ⁰ / ₀	47,82 ⁰ / ₀	310 6,0 ⁰ / ₀	28,77 ⁰ / ₀	3 326 45,0 ⁰ / ₀	16,18 ⁰ / ₀	2 529 49,0 ⁰ / ₀	47,36 ⁰ / ₀
Rejon szyrwiniński	116 3,14 ⁰ / ₀	12,30 ⁰ / ₀	50 1,35 ⁰ / ₀	2,35 ⁰ / ₀	3 522 95,49 ⁰ / ₀	84,24 ⁰ / ₀	42 1,5 ⁰ / ₀	11,06 ⁰ / ₀	—	2,26 ⁰ / ₀	2 747 98,5 ⁰ / ₀	85,49 ⁰ / ₀
Rejon solecznicki	3 333 42,35 ⁰ / ₀	61,39 ⁰ / ₀	3 915 49,75 ⁰ / ₀	5,18 ⁰ / ₀	621 7,89 ⁰ / ₀	8,66	1 797 36,1 ⁰ / ₀	79,5 ⁰ / ₀	3 639 61,7 ⁰ / ₀	5,79 ⁰ / ₀	492 8,2 ⁰ / ₀	9,36 ⁰ / ₀
Miasto Wilno	3 006 5,11 ⁰ / ₀	17,98 ⁰ / ₀	25 977 44,20 ⁰ / ₀	22,19 ⁰ / ₀	29 787 50,68 ⁰ / ₀	47,31 ⁰ / ₀	3 959 5,3 ⁰ / ₀	18,76 ⁰ / ₀	31 265 41,81 ⁰ / ₀	20,21 ⁰ / ₀	39 567 52,9 ⁰ / ₀	50,54 ⁰ / ₀

Zródła:

1. Statistinių duomenų rinkinys 1989/90 m.m. pradžiai, Vilnius 1990, s. 41–42.
2. 1989 metų visuotinio gyventojų surašymo duomenys, I tomas, Vilnius 1991, s. 181, 213, 217, 218, 221, 224 i 226.